

Курилiна О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу досліджень та впровадження інноваційних технологій
Центру запобігання корупції у секторі безпеки та оборони

Kurilina Oksana

Center of Prevention of Corruption in the Sector of Safety and Defense

ТІНЬОВА ТА КОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ТРАНЗИТИВНІЙ ЕКОНОМІЦІ

SHADOW ON CORRUPTION IN A TRANSITIVE ECONOMY

У статті проаналізовано корупційні діяння як складова частина організованої злочинності. Показано систему організації боротьби з тероризмом. Розкрито сучасні теоретико-економічні аспекти понять «тіньова економіка», «фінансові злочини». На наш погляд, тероризм глобалізується, тому його основу складають міжнародна тіньова діяльність та корупція. Надано авторське визначення терміна «корупція». Визначено, що це явище є загрозовим для демократичних економік, має транзитивно-міжнародний характер. Корупційні діяння можуть проявлятися на мікро-, макро-, та мегарівнях, серед яких найбільш загрозовим є мегарівень. Транзитивно-міжнародні корупційні діяння – це вкрай загрозове явище, яке постійно трансформується відповідно до економіко-політичного стану суспільства. Варто відзначити, що в процесі трансформації корупції як такої утворилась гібридна корупція. Гібридна корупція – це поєднання політичної та економічної корупції. Для цього необхідно, на наш погляд, створити постійну діючу міжнародну міжвідомчу координаційну раду з питань боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму й корупції.

Ключові слова: тіньова економіка, економічна злочинність, відмивання грошей, тероризм, гібридна корупція, міжнародна тіньова діяльність.

В статье проанализированы коррупционные деяния как составная часть организованной преступности. Показана система организации борьбы с терроризмом. Раскрыты современные теоретико-экономические аспекты понятий «теневая экономика», «финансовые преступления». На наш взгляд, терроризм глобализуется, поэтому его основу составляют международная теневая деятельность и коррупция. Предоставлено авторское определение термина «коррупция». Определено, это явление является угрожающим для демократических экономик, имеет транзитивно-международный характер. Коррупционные деяния могут проявляться на микро-, макро- и мегауровнях, среди которых наиболее угрожающим является мегауровень. Транзитивно-международные коррупционные деяния – это крайне угрожающее явление, которое постоянно трансформируется в соответствии с экономико-политическим состоянием общества. Стоит отметить, что в процессе трансформации коррупции как таковой образовалась гибридная коррупция. Гибридная коррупция – это сочетание политической и экономической коррупции. Для этого необходимо, на наш взгляд, создать постоянный действующий международный межведомственный координационный совет по вопросам борьбы с отмытием средств и финансированием терроризма и коррупции.

Ключевые слова: теневая экономика, экономическая преступность, отмытие денег, терроризм, гибридная коррупция, международная теневая деятельность.

Formation of the concept of a new economic strategy for the economic development, and the identification of priority areas for economic activity require the development of new systems to prevent corruption as the main threat to the implementation of reforms. Corruption is the basis for the formation of a criminal economy, an integral element of which is the underground economy, which, in turn, as noted by experts of the Financial Action Task Force (FATF) group, is the basis of the terrorist threat. Comprehensive studies of corruption (both from an economic and legal point of view) as a determining component of organized crime have generally not been carried out. This issue was not considered in aggregate at the interstate level. So, in particular, as noted above, there is no permanent international body for the study of this phenomenon. In our opinion, terrorism is globalizing, and its foundation is international underground activity, corruption, which, as a phenomenon, threatening democratic economies, is of a transitive-international nature. Corruption acts can occur at micro, macro and mega levels. Mega level

is the most threatening. Transitive international corruption is an extremely threatening phenomenon, which is constantly transformed in accordance with the economic and political state of society. It should be mentioned, that hybrid corruption was formed in the process of corruption transformation, as such. Hybrid corruption is a combination of political and economic corruption. In our opinion, it is necessary to create a permanent international, interdepartmental coordinating council to combat money laundering and the financing of terrorism and corruption.

Key words: terrorism, corruption, hybrid corruption, corruption acts, international underground activity.

Постановка проблеми. Формування концепції нової економічної стратегії розвитку транзитивної економіки, визначення пріоритетних напрямів економічної діяльності потребують розроблення новітніх систем щодо запобігання корупційним явищам як основної загрози для здійснення реформ тощо. Корупція є основою формування кримінальної економіки, складовим елементом якої є тіньова економіка. У зв'язку з цим постає нагальна потреба вжиття нових заходів щодо боротьби з корупцією та відмивання грошей.

Постало питання активного використання інструкцій міжнародних організацій у сфері запобігання поширенню фінансових порушень, таких як FATF, комісії Ради Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню зазначеної проблематики приділяли увагу такі вчені, як Л. Абалкін, В. Бородюк, З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Засанський, А. Іващенко, Ю. Козлов, О. Осипенко, С. Пирожков, Т. Приходько, В. Попович, В. Предборський, О. Турчинов.

У сучасних наукових дослідженнях недостатньо розглянуто питання планування та вжиття організаційних заходів, які спрямовані на боротьбу з організованою міжнародною економічною злочинністю.

Метою статті є визначення організаційних основ діяльності міжнародних організацій у сфері запобігання поширенню організованої економічної злочинності; оцінювання сучасного стану організації міждержавної координації під час вжиття фінансових заходів з боротьби з відмиванням грошей та корупцією.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування концепції нової економічної стратегії розвитку економіки, визначення пріоритетних напрямів економічної діяльності потребують розроблення новітніх систем щодо запобігання корупційним явищам, що є основною загрозою здійснення реформ. Корупція є основою формування кримінальної економіки, складовим елементом якої є тіньова економіка, яка, як зазначають фахівці Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force, FATF), є основою терористичної загрози.

Як зазначається в Законі України «Про запобігання корупції», корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей задля одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи обіцянки, пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або обіцянки, пропозиції чи надання неправомірної вигоди особі чи на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам задля схилення цієї особи до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [17].

Одним з головних чинників корупції є політичні корупційні діяння. Так, Хіларі Клінтон зазначала, що «корупція – це політична воля. Якщо влада корумпована від початку до кінця, вона робить вигляд, що в країні все нормально. Якщо чиновники переконаються, що є політична воля і санкції, що покарання неминуче, то перестануть займатися корупцією. А зараз корупція повсюди, тому що безкарна» [19].

Дослідження проблеми має вестись у єдності, зокрема повинні досліджуватись три складові:

- тіньова економіка;
- тероризм;
- корупція.

Відповідно до трьох вищеназваних позицій ми проводимо дослідження.

Різні міжнародні центри та організації оцінюють корупцію. Так, міжнародна неурядова організація “Transparency International” зазначала, що за 2018 рік Україна піднялася в міжнародному рейтингу «Індекс сприйняття корупції». Наша країна отримала 32 бали, посівши 120 місце, замість 130 в 2017 році. Аналітики “TI” відзначили, що в Україні спостерігається певне зменшення рівня корупції у відносинах між бізнесом та державними структурами. Цьому посприяло введення автоматичного відшкодування податку на додану вартість. Очевидно, що прогрес останніх років було забезпечено головним чином реформами, які були розпочаті ще у 2014 році. Однак одним із головних стримуючих факторів антикорупційного прогресу досі залишається брак політичної волі, на чому акцентують увагу аналітики організації.

Рейтинг "TI" було розраховано на основі дев'яти досліджень авторитетних міжнародних організацій та аналітичних центрів, зокрема Всесвітнього економічного форуму, Міжнародного інституту розвитку менеджменту, "Freedom House" [18].

Корупція як загрозливе явище для демократичних економік має транзитивно-міжнародний характер. Корупційні діяння можуть проявлятися на мікро-, макро-, та мегарівнях, найбільш загрозливим серед яких є мегарівень. Транзитивно-міжнародні корупційні діяння – це загрозливе явище, яке постійно трансформується відповідно до економіко-політичного стану суспільства. Варто відзначити, що в процесі трансформації корупції як такої утворилась гібридна корупція.

Гібридна корупція – це поєднання політичної та економічної корупції.

Тінізацію ринків неможливо побороти без комплексного підходу до розроблення дієвих заходів, зокрема в рамках FATF слід створити окремий консультативний міжнародний підрозділ щодо виявлення корупції як на міждержавному рівні, так і на державних рівнях.

Діяльність FATF здебільшого обмежується дослідженням типології відмивання коштів та фінансування тероризму, реалізує програми технічного сприяння державам – членам групи, включаючи навчання кадрів. Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки була започаткована у 1995 році після зустрічі у палаці Егмонт-Аренберг у Брюсселі, де було прийнято рішення утворити неформальну групу задля стимулювання міжнародного співробітництва. Нині вона відома як Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки, представники якої регулярно зустрічаються задля пошуку шляхів співпраці, зокрема, у сфері інформаційного обміну, навчання та обміну досвідом.

Комітет Егмонтської групи є консультативним та координаційним механізмом для Голів ПФР та робочих груп. Сьогодні Комітет складається з Голови, двох заступників, Голів п'яти робочих груп, регіональних представників від Африки, Азії, Європи, Америки та Океанії, представника Мережі з розслідування фінансових злочинів США (FinCEN).

Наступним органом, який активно займається профілактикою економічної злочинності, є спеціальний комітет експертів Ради Європи зі взаємного оцінювання заходів протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму (MONEYVAL).

Також важливу роль відіграють спостерігачі MONEYVAL. До складу спостерігачів входять представники Парламентської Асамблеї Ради Європи, Банку розвитку Ради Європи, Євро-

пейського Комітету з проблем злочинності, Конференції Сторін Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму (CETS 198), Європейської Комісії та Генерального Секретаріату Ради Європейського Союзу, країн зі статусом спостерігача Ради Європи (Канада, Японія, Мексика, США), а також міжнародні організації та установи, такі як Секретаріат Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму (FATF), Інтерпол, Секретаріат Співдружності, Міжнародний Валютний Фонд, Управління ООН з наркотиків і злочинності, Комітет ООН з протидії тероризму, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Група наглядачів Міжнародного фінансового центру (попередньо названа як Офшорна група банківських наглядачів), Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки, Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму, інші регіональні організації за типом FATF, які є чи стають асоційованими членами FATF на основі взаємності (нині такою є лише Азійсько-Тихоокеанська група по боротьбі з відмиванням коштів) [9].

Проблема боротьби з тероризмом сьогодні є однією з найактуальніших проблем. Підтвердженням цього є те, що питання боротьби з тероризмом було винесено на порядок денний саміту ООН, який відбувся 14–17 вересня 2005 року.

Сучасний тероризм характеризується різко підвищеною технічною оснащеністю, високим рівнем організації, наявністю значних фінансових коштів. Його головною відмінною рисою є розмивання меж між міжнародним та внутрішнім тероризмом. Розширюються зв'язки терористичних організацій з представниками наркобізнесу та незаконної торгівлі зброєю. Помітна динаміка зростання терористичних груп у сучасному світі [13].

Тероризм у різних своїх формах перетворився на одну з найнебезпечніших за своїми масштабами та наслідками соціально-негативну проблему, з якою людство увійшло у XXI століття. Тероризм усе більше загрожує національній безпеці багатьох країн світу, приводячи до тяжких політичних, економічних та психологічних наслідків [14].

Тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому та цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчи-

нення злочинних дій задля досягнення злочинних цілей [15].

Фінансовою основою сучасного тероризму є тіньова економіка. Фактично це явище є далеко не новим. Воно з'явилося разом з виникненням перших держав, а її історична доля нерозривно пов'язана з існуванням державної форми організації суспільного життя [5, с. 8]. Робилася спроба охарактеризувати це явище ще давньогрецькими філософами, а саме Ксенофонтом, Платоном, Аристотелем. Тоді робився поділ на добросовісну та недобросовісну економіку з огляду на соціально-етичні норми поведінки, релігійні спрямування того часу.

Відомий американський кримінолог Є. Сатерленд вперше дав тлумачення терміна «білокомірцева злочинність» (визначення було дане на засіданні американського соціологічного товариства): це злочини, які здійсненні в промислових корпораціях, торговельних фірмах, політиці посадовими особами під час виконання їх службових обов'язків [7].

На заході із 70-х років дослідження тіньової економіки характеризується як розділ нормативної економіки. Так, американський економіст П. Гутман у праці «Підпільна економіка» (1977 рік) говорив про те, «що неврахованою економічною діяльністю більше не можна нехтувати» [6].

Значний внесок у розроблення теорії сучасних наукових підходів до з'ясування механізмів тіньової економічної діяльності зробив О. Турчинов. Він вважає, що тіньова економіка має чотири складові: 1) не приховувана від державних органів економічна діяльність, але з об'єктивних та суб'єктивних причин не врахована, не контрольована і не оподатковувана державою; 2) легальна економічна діяльність, в процесі якої відбувається повне або часткове ухилення від сплати податків, зборів, штрафів та інших обов'язкових платежів, а також порушення її державної регламентації (тобто суб'єкт тіньової економічної діяльності отримує додатковий дохід шляхом порушення чинного податкового, економічного та іншого регламентуючого його господарську діяльність законодавства); 3) незаконна, навмисне приховувана від державних органів економічна діяльність; 4) діяльність, спрямована на отримання доходу шляхом скоєння чи сприяння скоєнню злочинів, що тягнуть кримінальну відповідальність [5, с. 32].

Звертає на себе увагу відсутність внутрішньої єдності в системі тіньової економіки, запропонованої О. Турчиновим. Як у самому визначенні, так і в поданих нижче структурних блоках є елемент, який виходить за системоутворюючу єдність елементів та

вимушено виконує функцію «загортання» до системи тих елементів, які не увійшли до неї на основі запропонованого системоутворюючого критерія, а саме регулююча й контролююча діяльність держави. Зрозуміло, що це є вимушеним кроком, який відбиває певні хиби концепції, чіткою ознакою того, що є необхідність її подальшого розвитку, системоутворення.

В. Засанський розглядав цю проблему, виходячи з етапів розвитку держав під час порушення дії об'єктивних економічних законів і вплив на механізми управління економічною та фінансовою системами криміногенних факторів схеми генезису тіньової економіки, її типізації. Держава перетворюється на механізм підтримки терористичних світових організацій що загрожує всій світовій спільноті, відбуваються транснаціоналізація економічної злочинності виконавчою владою, повна корумпованість влади [2, с. 18–19].

У жовтні 2001 р. Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ), після терористичних актів 11 вересня 2001 р., підготувала вісім спеціальних рекомендацій щодо протидії фінансуванню тероризму у Спеціальній рекомендації VIII [8].

Основна увага була приділена запобіганню відмиванню кримінальних доходів від злочинів. Так, рекомендації стосувались:

- конверсії або переказу майна, якщо відомо, що таке майно є доходами від злочинів, задля приховання злочинного походження цього майна або надання допомоги будь-якій особі, яка бере участь у вчиненні основного правопорушення, щоби вона могла ухилитися від відповідальності за свої діяння;

- приховування справжнього характеру, походження, місця знаходження, способу розпорядження, переміщення, прав на майно або його належності, якщо відомо, що таке майно є доходами від злочинів;

- придбання, володіння або використання майна, якщо в момент його одержання відомо, що таке майно є доходами від злочинів;

- участі, причетності або вступу у змову задля вчинення будь-якого зі злочинів, визнаних такими відповідно до цієї статті, замаху на його вчинення, а також пособництва, підбурювання, сприяння або надання порад під час його вчинення [9].

Задля цього був створений новий Комітет з питань боротьби з відмиванням коштів та фінансуванню тероризму на заміну Комітету з питань повідомлень про відмивання коштів, заснований Директивою № 91/308/ЕЕС. Ця Директива поважає фундаментальні права та ґрунтується на принципах, визначених,

зокрема, у Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу [10].

Висновки з проведеного дослідження. З вищевикладеного випливає, що комплексних досліджень корупції як визначальної складової організованої злочинності з економічної та юридичної точок зору здебільшого не велось. Не розглядалось у сукупності це питання також на міждержавних рівнях. Так, зокрема, як уже зазначалось, немає постійно чинного міжнародного підрозділу щодо дослідження цього явища та розроблення рекомендацій з його зменшення. На наш погляд, тероризм глобалізується, тому його основою стають міжнародна тіньова діяльність, корупція. На наш погляд, корупція як загрозливе явище для демократич-

них економік має транзитивно-міжнародний характер. Корупційні діяння можуть проявлятися на мікро-, макро- та мегарівнях, найбільш загрозливим серед яких є мегарівень. Транзитивно-міжнародні корупційні діяння – це вкрай загрозливе явище, яке постійно трансформується відповідно до економіко-політичного стану суспільства. Варто відзначити, що в процесі трансформації корупції як такої утворилась гібридна корупція.

Гібридна корупція – це поєднання політичної та економічної корупції.

Отже, на нашу думку, необхідно створити постійну діючу міжнародну міжвідомчу координаційну раду з питань боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму й корупції.

Список використаних джерел:

1. Бородюк В., Приходько Т., Турчинов О. Оцінка стану тіньової економіки України та методи розрахунків її обсягів. Київ, 1997. 138 с.
2. Засанський В. Детінізація економіки в перехідних суспільствах: управлінський аспект : монографія. Львів : Політекс, 1998. 309 с.
3. Клименко И. Бедность – это богатство, или Самая большая тайна государственных финансов. *День*. 1998. 2 декабря. С. 4.
4. Никифоров Л., Кузнецова Т., Фельзенбаум В. Теневая экономика: основы возникновения, эволюции и ослабления. *Вопросы экономики*. 1991. № 1. С. 100–111.
5. Турчинов О. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження. Київ : АртЕк, 1995. 300 с.
6. Gutmann P. The Subterranean Economy. *Financial Analysts Journal*. 1977. Vol. 33.
7. Sutherland E., Cressey D. Principles of Criminology. New York, 1966. P. 81–82.
8. Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей. URL: <http://www.fedsfm.ru/content/files/documents/20mini.pdf> (дата звернення: 15.01.2019).
9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності / Конвенція Організації Об'єднаних Націй. URL: <http://www.ssmc.gov.ua/activities/finmonitoring/interdocs> (дата звернення: 15.01.2019).
10. Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму : Директива Європейського парламенту. URL: <http://www.ssmc.gov.ua/activities/finmonitoring/interdocs> (дата звернення: 15.01.2019).
11. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму : Конвенція, Міжнародний документ від 16 травня 2005 року; дата оновлення: 1 червня 2011 року. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_948 (дата звернення: 15.01.2019).
12. Тероризм // Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 15.01.2019).
13. Глобальний тероризм: методичні підходи до вивчення. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/pol-prav/05sivmpv.pdf> (дата звернення: 15.01.2019).
14. Кузніченко С. Тероризм як загроза міжнародній безпеці. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/bozk/2010_23/23text/g06.pdf (дата звернення: 15.01.2019).
15. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 25. Ст. 180; дата оновлення: 4 листопада 2018 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 15.01.2019).
16. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII; дата оновлення: 24 листопада 2018 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (дата звернення: 15.01.2019).
17. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII; дата оновлення: 31 серпня 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 15.01.2019).
18. Індекс сприйняття корупції: Україна піднялася відразу на 10 позицій. URL: www.obozrevatel.com/ukr/economics/indeks-spriynnyattya-koruptsii-ukraina-pidnyalasya-vidrazu-na-10-pozitsij.htm (дата звернення: 15.01.2019).
19. Anticorruption portal. URL: <http://www.acrc.org.ua> (дата звернення: 15.01.2019).

References:

1. Borodiuk V., Prykhodko T., Turchynov O. Otsinka stanu tinovoi ekonomiky Ukrainy ta metody rozrakhunkiv yii obsiahiv. Kyiv, 1997. 138 s.
2. Zasanskyi V. Detinizatsiia ekonomiky v perekhidnykh suspilstvakh: upravlinskyi aspekt : monohrafiia. Lviv : Politeks, 1998. 309 s.
3. Klimenko I. Bednost – eto bogatstvo, ili Samaya bolshaya tayna gosudarstvennykh finansov. Den. 1998. 2 dekabrya. S. 4.
4. Nikiforov L., Kuznetsova T., Felzenbaum V. Tenevaya ekonomika: osnovy vozniknoveniya, evolyutsii i oslableniya. Voprosy ekonomiki. 1991. № 1. S. 100–111.
5. Turchynov O. Tinova ekonomika: teoretychni osnovy doslidzhennia. Kyiv : ArtEk, 1995. 300 s.
6. Gutmann P. The Subterranean Economy. Financial Analysts Journal. 1977. Vol. 33.
7. Sutherland E., Cressey D. Principles of Criminology. New York, 1966. P. 81–82.
8. Hrupa rozrobky finansovykh zakhodiv borotby z vidmyvanniam hroshei. URL: <http://www.fedsfm.ru/content/files/documents/20mini.pdf> (data zvernennia: 15.01.2019).
9. Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty transnatsionalnoi orhanizovanoi zlochynnosti / Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii. URL: <http://www.ssmc.gov.ua/activities/finmonitoring/interdocs> (data zvernennia: 15.01.2019).
10. Pro zapobihannia vykorystanniu finansovoi systemy z metoiu vidmyvannia koshtiv ta finansuvannia teroryzmu : Dyrektyva Yevropeiskoho parlamentu. URL: <http://www.ssmc.gov.ua/activities/finmonitoring/interdocs> (data zvernennia: 15.01.2019).
11. Konventsiiia Rady Yevropy pro vidmyvannia, poshuk, aresht ta konfiskatsiiu dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, ta pro finansuvannia teroryzmu : Konventsiiia, Mizhnarodnyi dokument vid 16 travnia 2005 roku; data onovlennia: 1 chervnia 2011 roku. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_948 (data zvernennia: 15.01.2019).
12. Teroryzm // Vikipediia. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (data zvernennia: 15.01.2019).
13. Hlobalnyi teroryzm: metodychni pidkhody do vyvchennia. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/pol-prav/05sivmpv.pdf> (data zvernennia: 15.01.2019).
14. Kuznichenko S. Teroryzm yak zahroza mizhnarodnii bezpetsi. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/bozk/2010_23/23text/g06.pdf (data zvernennia: 15.01.2019).
15. Pro borotbu z teroryzmom : Zakon Ukrainy vid 20 bereznia 2003 roku № 638-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 2003. № 25. St. 180; data onovlennia: 4 lystopada 2018 roku. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (data zvernennia: 15.01.2019).
16. Pro zapobihannia ta protydiu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia : Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnia 2014 roku № 1702-VII; data onovlennia: 24 lystopada 2018 roku. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (data zvernennia: 15.01.2019).
17. Pro zapobihannia koruptsii : Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnia 2014 roku № 1700-VII; data onovlennia: 31 serpnia 2018 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (data zvernennia: 15.01.2019).
18. Indeks spryiniattia koruptsii: Ukraina pidnialasia vidrazu na 10 pozytsii. URL: www.obozrevatel.com/ukr/economics/index-sprinyattya-koruptsii-ukraina-pidnyalasya-vidrazu-na-10-pozitsij.htm (data zvernennia: 15.01.2019).
19. Anticorruption portal. URL: <http://www.acrc.org.ua> (data zvernennia: 15.01.2019).